

CINEMA RESCAT

Butlletí de l'Associació catalana per a la recerca i
recuperació del patrimoni cinematogràfic

NÚMERO 1

MARÇ 1997

LA VEU DELS MESTRES

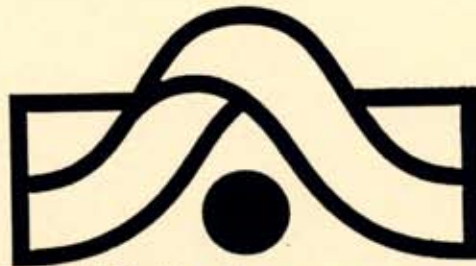
Articles de:

JOAN FRANCESC DE LASA

TOMÀS MALLOL

MIQUEL PORTER MOIX

*L'edició d'aquest butlletí,
en el primer número de la
seva existència, ha estat
possible gràcies al suport
especial dels laboratoris de
r e s t a u r a c i ó
cinematogràfica*

polisistem s.a.

Sant Boi de Llobregat

SUMARI

EDITORIAL

Encarnació Soler, presidenta de CINEMA-RESCAT 4

OPINIONS

Joan Francesc de Lasa:

"Ànim, companys..." 5-6

Miquel Porter Moix:

"El jardí de les plantes perennes i la recuperació de films" 7-8

Tomàs Mallol:

"El patrimoni cinematogràfic" 9-11

RESSONS DE L'ARXIU DE LA FILMOTECA

Anton Giménez i Riba:

"Una de capa i espasa" 12-14

TECNOLOGIA I CINEMA

Josep Vilafranca:

"Punt i ratlla" 15-16

NOUS TRESORS

Encarnació Soler:

"Cinc anys de recerca" 17-20

NOTÍCIES I RESSENYES

21-26

CRÈDITS

Direcció: Josep Estivill

Sots-direcció: Pedro Nogales

Equip de redacció: Cristina Marcos, Pilar Mendoza, Manel Maigí, Trinitat Ortega, José Miguel Rodríguez, José Carlos Suárez.

Col.labora: Unitat de Cinema de la Universitat Rovira i Virgili.

Si voleu enviar algun text a qualsevol de les seccions del butlletí, l'heu de fer arribar a la següent adreça:

Unitat de Cinema.
Universitat Rovira i Virgili
Plaça Imperial Tàrraco, nº 1
43.005 Tarragona.
Tel.: 977-559588 (Unitat de Cinema)
Fax.: 977-559597
E-Mail: uicine@fll.urv.es
Tel.: 977-559598 (Consergeria Universitat Rovira i Virgili)

Tots els articles proposats per a la seva publicació seran valorats per la Junta Directiva de Cinema Rescat i se us en notificarà el resultat.

Edita: **CINEMARESCAT**.
Presidenta: Encarnació Soler
Adreça: Rda Cervantes, 87, 3er B
08304 MATARÓ

Agraïments: aquest número ha estat possible gràcies a l'ajut de Polisistem S.A.

Les opinions expressades en aquest butlletí responen exclusivament al parer dels seus autors; CINEMA RESCAT no se'n fa responsable.

Foto de la portada: fotograma de la pel·lícula "Gent i paisatge de Catalunya" (1926). Font: Arxiu de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya.

EDITORIAL

L'agost de 1996, en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent, vam fer la presentació pública de la nostra associació. Tenim el goig de comptar amb tres socis d'honor d'una gran categoria, com a persones i per la seva aportació a la història del cinema a casa nostra: en Miquel Porter, el primer promotor de la recuperació cinematogràfica a Catalunya, investigador incansable; en Joan Francesc de Lasa, un dels més prestigiosos historiadors dels pioners del cinema català i en Tomàs Mallol, el col·leccionista de maquinària de pre-cinema i cinema primitiu més important -podriem afirmar, sense equivocar-nos gaire- del món.

Nosaltres, modestament, volem aportar el nostre gra de sorra al continuar en la línia de recuperació del patrimoni cinematogràfic, tal com ells l'han entès.

Procedents de diverses comarques de Catalunya, vam decidir de constituir-nos en associació en veure la necessitat de cercar un marc de trobada, de discussió, de col·laboració i ajut mutu, donada la coincidència de la tasca comuna de la recuperació del patrimoni fílmic.

Qui s'ha d'ocupar de rescabalar aquesta part del nostre patrimoni cultural, que com a país tenim el deure i el dret de conservar per a la història?. La resposta és ben clara: els responsables de les nostres institucions que són qui tenen la comesa, derivada de la voluntat del poble que els ha escollit. Però no sempre aquelles poden fer el que caldria, o en la forma que fora òptima. Considerem que una associació com la nostra pot ser un instrument que pot afavorir la consecució d'uns objectius que, ben segur, són els mateixos.

Fa anys vam iniciar la tasca de recuperació del patrimoni cinematogràfic per motius de convicció i consciència. Avui, des de la nostra independència com a associació, manifestem un clar interès en poder continuar participant-hi, doncs entenem que és important la implicació de tots els estaments de la societat en un fet que, com aquest, és d'interès comú.

CINEMA-RESCAT està oberta a tothom, sigui quina sigui la seva ocupació professional, que cregui que salvar el patrimoni cinematogràfic, qualsevol que sigui la seva forma (films, documents, cartells, màquines, etc.) val la pena. És un deure que tenim per nosaltres mateixos, per a les generacions que ens succeiran i per la nostra història.

Encarnació Soler i Alomà

Presidenta de Cinema-Rescat

ÀNIM, COMPANYS...

per Joan Francesc de Lasa

Consti, en primer lloc, el meu pregon agraïment als promotors de l'associació catalana per a la recerca i recuperació del patrimoni cinematogràfic, per haver-me nomenat Soci d'Honor de la naixent entitat.

En realitat, ja fa una colla d'anys que -"avant la lèttre"- estic treballant amb amor - i crec que amb el màxim entusiasme-, no només per la reivindicació dels nostres peoners sinó, també, de cara a la recuperació d'aquest patrimoni cinematogràfic nostre que ara - amb criteri realment exemplar- heu convertit en el vostre essencial objectiu.

La meva tasca en aquest mateix sentit va començar -i ha plogut molt des de llavors, ai las!- a mitjan de la dècada dels quaranta quan, tot just encetada la meva dedicació a la crítica de cinema, vaig poder comprovar aquella trista i quasi general indiferència dels que, llavors, formaven la petita indústria de la producció i distribució de pel·lícules a casa nostra, envers la primera generació de cineistes catalans.

Retrat de F. Gelabert els darrers anys de la seva vida. Aquarel·la de Josep Marfà (1953).

Foto: Arxiu Joan Francesc de Lasa.

Poc temps després, vaig aconseguir establir un contacte continuat amb l'ancià Gelabert, ja en plena decadència i, per fi, l'any 1952 vaig tenir el goig de dedicar-li un homenatge, al cinema Alexandra de Barcelona, dins les festes de la Mercè, sota el patrocini de l'ajuntament de la ciutat, acte aquell que, amb la presentació de tots els films del peoner que encara es conservaven, va constituir el primer reconeixement públic de la seva obra, en tant que **pare** que fou del cinema català i, fins i tot, segons el crític castellà Fernández Cuenca "fundador de la cinematografía española"...

A la mort de Fructuós Gelabert passaren a les meves mans algunes màquines i valuosos documents i records del peoner, que jo mateix vaig cedir a aquella inoblidable **COCICA (Col.lecció Cinematogràfica Catalana)**, creada pel volgut Miquel Porter, i que en aquells moments era l'únic cau on es podien conservar aquells delicats tresors doncs aci, en temps de l'afrosa dictadura, no teníem encara una institució que vetllés per la conservació d'uns materials que, sovint, es perdien llastimosament entre drapaires i comerciants de films de nitrat i que finien a la fossa d'uns quants fabricants de productes químics.

I així va ésser com uns joves enamorats de la historiografia cinematogràfica, malgrat la nostra precària economia, posarem fil a l'agulla en aquesta dificultosa tasca que, justament ara, vosaltres empreneu amb el mateix entusiasme, però també -feliçment- amb unes possibilitats sociològiques i culturals que nosaltres mai tinguérem a l'abast de la mà.

Sortosament, ara comptem amb la **Filmoteca de la Generalitat de Catalunya** -l'Arxiu del qual comanda amb tanta dignitat l'Anton Giménez- i també amb el continu esforç de col.laboració de professionals i estudiosos tan destacats com la meravellosa Encarnació Soler, als qui tant devem avui els historiadors del cinema català.

No cal afegir, amics tots d'aquesta flamant associació **CINEMA- RESCAT**, com ha estat per a mi un plaer indefinible poder dedicar-vos aquestes frases, coincidint amb la vostra primera assemblea i l'aparició del primer número del seu portaveu -aquesta revista-butlletí que, ara, teniu a les mans i podeu llegir- que, sense cap mena de dubtes, restarà com un autèntic esdeveniment cultural, d'ara endavant.

Joan Francesc de Lasa
Historiador del cinema

EL JARDÍ DE LES PLANTES PERENNES I LA RECUPERACIÓ DE FILMS.

per Miquel Porter Moix

"Els autors demanen humilment perdó per les moltes errades que, sens dubte, podran trobar-se en el present llibret."

"Vam trobar el tema com si fos un jardí abandonat; tenia quelcom de cementiri."

"Ara, de moment, té l'aspecte d'un jardí modest."

"Si, entre tots, fessim un esforç, fins i tot podríem arribar a convertir-lo en un gran Parc."

Aquestes paraules, pensades amb la meva companya Guillemette, posaven fi a "Cinematografia Catalana (1896 - 1925)", la petita monografia que la benemèrita Editorial Moll de Palma de Mallorca ens va publicar el 1958, al número 31 de la seva popular, eficaç i enyorada col.lecció "Raixa".

A quasi-bé quaranta anys d'aquestes línies, la perspectiva ha ben canviat i m'atreviria a dir que, avui per avui, potser cap petita cinematografia europea -i menys d'un país sense estat- compta amb una bibliografia tan extensa i valuosa per al seu estudi com la catalana. Som ben lluny encara d'un exhauriment del tema i les tasques a fer en el terreny de la recerca històrica resten obertes i enormes però... si la recuperació bibliogràfica, hemerogràfica o documental ha estat prou satisfactòria, en canvi a nivell del rescat patrimonial de les pròpies obres, dels films que justifiquen els estudis a tot nivell, la situació resta ben decebedora.

Al mateix temps que escrivíem, anavem fent una tasca recuperadora i, amb piruetes econòmiques no per divertides menys difícils, reuníem els calerons per a salvar de la fosa quilòmetres i quilòmetres de cintes, catalanes de preferència o d'altres procedències. Mentre que, amb l'ajuda familiar, varem poguer fundar i mantenir la "Col.lecció Cinematogràfica Catalana" d'aparells, objectes, llibres, revistes, fotografies i documents, la tasca de salvar films ens l'havíem de fer sols ja que els perills que comportava la conservació d'un material, en la seva majoria sobre suport de nitrats, era un risc que no podíem pas encolomar a l'establiment llibreter i editor del meu pare i del que depenia tota la família.

Llevar-se molt aviat per a ésser a temps a l'arribada dels drapaires al mercat de les Glòries, anar a pobles i ciutats per a seguir la pista d'un material, visitar golfes de cases particulars, institucions i convents, donar veus a amics i coneguts, aprofitar intercanvis amb col.leccionistes...tot era poc per trobar i salvar films! En algunes ocasions trobavem persones comprensives que ens avançaven els diners que no teníem i fins i tot ens vam trobar amb persones generoses que ens van regalar les cintes o d'altres que ens finançaren una compra urgent.

Més tard, quan ja treballava al Museu del Teatre, a la "Fundació Fructuós Gelabert" que m'havien encarregat en Herman Bonnin i en Xavier Fàbregas, les possibilitats recuperadores van augmentar i, d'altra

banda, a la tasca de fer còpies de seguretat, que nosaltres no podíem assolir més que molt excepcionalment, s'hi van unir alguns ajuts puntuals procedents de la pròpia Diputació de Barcelona -titular del Museu- i, per al copiat exhibible, de tant en tant, de l'Omnium Cultural. Programes televisius llunyans, com "Espanya, siglo XX", o recents, com l'excel·lent "Cambó" de Dolors Genovès, beuen en les fonts fílmiques que vam preservar aleshores. Còpies de molts d'aquests films són a la "Filmothèque Française" de Tolosa-Perpinyà, a la "Filmoteca Nacional de España", als "Archives du Film du CDC" de Bois d'Arcy, o a la "Filmoteca de la Generalitat de València" i, sovint, se'n fa un ús lícit i lògic però gairebé mai es citen ni la seva procedència ni, sobretot, els esforços privats que van caldre per a que no desapareguessin.

Va arivar un moment que tant la qualitat com l'enbalum i el pes del material recuperat feien impossible una conservació privada, tant i més que es tractava d'un material que havia de ser guardat en condicions d'espai, temperatura i humitat precisos. Així, tant les cintes recuperades privadament com les procedents del fons de la Diputació es troben avui dipositades en condicions idònies, a l'Arxiu d'Audiovisuals de la Generalitat de Catalunya.

Amb tots aquests antecedents no és doncs d'estranyar el sentiment de goig i esperança que m'han provocat dos fets recents. El primer, l'acord -per segon any consecutiu- entre l'Ens Autònom d'Organització d'Espectacles i Festes i la Universitat de Barcelona, a través de la Fundació Bosch - Gimpera, per a que dos equips de treball, constituïts per universitaris de tercer cicle -dirigits per Palmira González i per jo mateix- puguin treballar en la classificació i fitxat del fons de la Filmoteca.

L'altre motiu de satisfacció, el que m'ha portat a fer aquest escrit, és la creació de CINEMA-RESCAT (Associació Catalana per a la Recerca i Recuperació del Patrimoni Cinematogràfic), constituïda també, en la seva majoria per universitaris de tercer cicle. Després de constatar els excel·lents resultats que s'han aconseguit a França per la col·laboració del "Centre National du Cinema" -llegiu filmoteca francesa- i la "Université Lumière-Lyon 2", ha quedat ben clar que els arxius del film i els estudis universitaris s'interpotèncien i és bo que aquest fenomen es produeixi igualment a casa nostra. Una vegada salvades, les flors antigues de l'arbre del cinema esdevenen perennes.

Miquel Porter i Moix
Universitat de Barcelona.

PATRIMONI CINEMATogrÀFIC.

per Tomàs Mallol

Si ens volem referir al patrimoni cinematogràfic, purament dit, ens hauríem de referir al maquinari, i aquest arrencaria des de la posada en escena del setè art. Seria tot allò que configura un ventall d'aparells, de diferents tipus i marques, que certament no crec que tingués massa interès. Tots aquests aparells enregistraven unes imatges que llavors, a la projecció es mourien en una pantalla. La seva exhaustiva enumeració es faria pesada.

No vull pas dir amb això que no tingui un punt d'interès, però penso més interessant parlar de tot allò que certament es museable i que constitueix tota aquesta petita història del joc de l'home amb la imatge fins arribar a allò que dèiem, que les imatges com més reals possibles, es moguessin en una superfície blanca.

Dit això, hauríem d'estendre des del joc de l'home amb la seva pròpia ombra que, un cop dominada per la possessió del foc (una font de llum) en féu un espectacle. Primers espectacles d'ombres anomenades xineses, segurament per la seva procedència i ésser les més primerenques.

Objectes museables d'aquests espectacles són les figures que s'empraren en el seu moment; les altres, les efectuades mitjançant el seu propi cos, és evident que no em podem tenir rastre.

Segons l'historiador Ceram, un dels més antics -segurament el més antic aparell projector d'ombres- és una bola completament esfèrica, rodona que diríem, com una pilota de futbol i d'un diàmetre aproximat, que dins portava un joc d'anelles disposades de manera que una espelma al seu interior, sempre restava vertical. Aquesta bola, calada amb unes escaletes i gravada per la banda de fora amb dibuixos orientals, al moment de fer-la rodar damunt d'una taula o superfície llisa, i si l'habitació era en estat de foscor, projectava -fixeu-vos que dic projectava- unes ombres i dibuixos a les parets i sostre de l'habitació.

Això, aquesta bola, s'utilitzava per crear una atmòsfera especial dins dels fumadors d'opi. Compte, que la bola com dic, ha de ser totalment esfèrica. Si no és així i no té les anelles a dins com he descrit, es tracta d'una vulgar làmpara i llavors no tindria cap valor, des del punt que a nosaltres ara ens interessa.

Valor museogràfic, el donarem amb tota propietat, a tota la sèrie de ninots que són originaris de la Xina i que recorregueren tot el sud-est asiàtic passant pels ninots javanesos i les seves variants, els ninots indis, també igual que els anteriors fets amb pell de brúfol i cabra, segons el país. Els indis són més grans i amb pell de cabra i transparents. Els javanesos amb pell de brúfol.

L'espectacle de ninots arribà a l'Europa occidental a través de Turquia, que també posseïa els seus respectius ninots, i més tard a Grècia amb els famosos Karagòs que també van passar a Egipte i Nord d'Àfrica.

Poca cosa trobarem museable a Europa si no és els espectacles d'ombres a nivell professional, els espectacles de Trewy a Anglaterra i Caran d'Ache a França. També hem de citar a Séraphin que feia espectacles a París al Palais Royal, però com diem, a nivell professional, poca cosa més.

En canvi, la llanterna màgica, tingué una arrencada considerable ja des del principi del qual tenim notícies. El 1646, Athanasius Kircher, en el seu llibre "Ars Magna Lucis et Umbrae" ens parla ja de la

projecció i fins i tot en la seva segona edició, feta a Amsterdam -la primera era feta a Roma- en dona uns gravats on hi figura una estança amb una llanterna màgica i l'indispensable esquelet. Els esquelets i dimonis, estaven a l'ordre del dia i figuraven a totes les projeccions, de tal manera que a finals del segle divuit i principis del dinou, primer de la mà de Philidor i sobretot del seu successor Robertson, aterroritzaven el públic de París amb les seves "Phantasmagories". La paraula ja ho diu tot.

Durant tot el segle dinou i ja ben entrat el vint, l'espectacle de la llanterna a nivell professional s'estengué per ciutats i pobles de la mà de professionals establerts i també de rodamons. Fàbriques especialitzades com Lapiere, Aubert, Ernst Plank, Bing, Carette i d'altres forniren les llars a nivell popular. Tot aixó, com és fàcil d'entendre, representa una extensíssima gamma d'objectes museables.

No voldria pas passar de llarg els llibres museables i els que són purament de biblioteca. Dels segons no en parlarem, ja s'entèn. Dels primers, n'anomenarem uns quants, pocs, perquè tampoc n'hi ha gaires: "Ars Magna Lucis et Umbrae", d'Athanasius Kircher, que ja n'hem parlat abans; "Magia Naturalis" de Johannes Baptistae della Porta, 1650; "Collegium Experimentale sive Curiosum" de Johannes Christophorus Sturm, 1676; "La practica della Perspettiva" de Daniel Barbaro, 1569; "La Prospettiva di Euclide" de Eliodoro Larifeo, 1573, (aquests dos últims com el nom ja indica, parlen del dibuix i les seves regles); "Joco Seriorum Naturae et Artis, sive Magiae Naturalis Centuriae Tres" de 1657 i parla com la "Magiae Naturalis", de la cambra fosca o "Camera Oscura"; "Oculus Artificialis Teledioptricus sive Telescopium", 1685, parla de la llanterna màgica; "La Perspective Curieuse" del Reverend Pere Nicéron, 1663, parla de la perspectiva, de l'òptica, catròptica i anamorfissis; "Leçons de Phisique Experimentale", de l'Abat Nollet, volum 5è, 1760 i tracta de l'òptica, de la física, la "camera oscura", llanterna màgica, entre altres coses, i és molt complert; "Romani Collegii Societatus Jesu Musaeum Celeberrimum" amb la col·laboració d'Athanasius Kircher, que ens descriu un altre cop els principis de la llanterna màgica amb els consegüents gravats, i fins tot, amb una traducció amb escriptura xinesa, 1678; "Nouvelles Récréations Phisiques et Mathématiques" de M. Guyot (volum II i editat el 1773). Suposo que n'hi deu haver algun altre, però de moment no en tinc notícia.

Arribats a aquest punt, ja entraríem en el que anomenarem "Animació de la imatge", però abans, un petit incís. Per arribar a projectar imatges fotogràfiques en una pantalla i que aquestes es moguessin de forma "natural" o sigui el que hem anomenat "cinema" eren necessàries tres coses: la primera que ja n'hem parlat, és la projecció de les imatges -llanterna màgica-; l'animació de les imatges; i la fotografia.

Arribats a aquest punt, hem de dir que practicament tots els juguets d'òptica -fixeu-vos que he dit juguets- són objectes museables, perquè intervingueren d'una manera molt poderosa i decisiva a l'obtenció d'un propòsit: descomposar un moviment en parts indivisibles, fer-ne una anàlisi primer, i més tard mitjançant un jugueta òptic com deia abans, fer-ne la síntesi.

Els primers resultats positius es feren, com és natural, mitjançant el dibuix. Estem parlant del primer terç del segle dinou ("Thaumatrope", del Dr. Ayrton Paris, 1825; "Phenakistiscope", de Joseph Plateau -1832- i Stampfer, al mateix temps o al mateix any, l'un a Bèlgica i l'altre a Àustria sense saber-ne res l'un de l'altre; i més tard el "Zootrope" de Horner (1834) que no es comercialitza com a jugueta fins al 1867). No podem deixar d'anomenar l'extraordinari francès Emile Reynaud amb el seu també extraordinari "Praxinoscope" (1877). El "Praxinoscope" Theatre, i sobretot el seu Teatre Òptic que presentava al Teatre "Musée Grevin" una "Pantomimes Lumineuses" el 1890. Això era ja un espectacle d'imatge en moviment, però encara dibuixada. Tots aquests objectes, com és natural, són perfectament museables o més ben dit, necessàriament museables.

La fotografia, que sols arribà d'una manera pràctica fins a l'any 1839 de la mà de Louis Jackes Mandéé Daguerre no fou pràctica per la manca de sensibilitat de les emulsions i procediments emprats fins al voltant de la dècada del 1870 amb les plaques seques que ja tenien una sensibilitat que permetia obtenir una fotografia instantània i en conseqüència l'anàlisi d'un objecte en moviment com havíem fet als anys 1820 mitjançant el dibuix.

Edward Muybridge, a Califòrnia (Estats Units), va descomposar el moviment mitjançant una sèrie de fotografies instantànies d'una ànima en moviment i ja el 1880 va arribar a projectar encara que d'una manera molt imperfecta, animals en moviment en el seu "Zoopraxiscope".

Paral·lelament, o més ben dit pocs anys més tard, Etienne Jules Marey a França realitzà tota una sèrie de treballs amb els mateixos fins: obtenir el que anomenaríem una "Cronofotografia". Primer amb una placa sensible i més tard amb una pel·lícula de cel·luloide, pel·lícula que no tenia perforacions però que un cop observada per Edison en un viatge a Europa en ocasió de l'Exposició Universal de París el 1889 donaria lloc a la fabricació per part del propi Edison del seu "Kinetoscope", un aparell de visualització d'imatges en moviment del qual se'n forniren diverses sales tant a Estats Units com a Europa.

Aquest aparell però, no podia "projectar" (fixeu-vos que dic: projectar) aquelles pel·lícules, però sí que fou l'embrió que faria gestar el que més tard, no gaire més, en diríem "Cinematographe".

Seria imperdonable acabar aquest treball sense anomenar a Georges Demeny i el seu "Phonoscope", i també Ottomar Anschütz amb el "Tachyscope". Els dos contribuïren d'una forma decisiva al desenvolupament i resultats de la "Cronofotografia".

Pensem que érem a finals del segle passat, l'època dels grans invents. No foren pocs, tant a Europa com als Estats Units, els que patentaren un aparell per projectar "fotografies en moviment", alguns més perfectes, els altres no tant, però l'aparell que funcionà millor, d'una manera quasi perfecta, fou el "Cinematographe" dels germans Lumière de Lyon.

Sense voler treure mèrit als altres pioners o inventors, aquests foren els que el 28 de desembre de 1895 efectuaren al "Salón Indien" del "Gran Café", al número 14 del Boulevard des Capucines, la sessió de cinema que encara que els germans Skladanowsky n'havien fet una el novembre del mateix any, podem dir que per la seva perfecció, fou la primera projecció pública i cobrant una entrada.

Tot i que ni els germans Lumière ni el seu pare, Antoine Lumière, no creien en l'esdevenir de l'invent, el cinema arrencà amb força i foren moltes les cases que es llançaren a la conquesta del nou mitjà d'expressió, sobretot Pathé i Gaumont. Aquests fabricaren i produïren no pocs aparells i pel·lícules. Foren tots els qui aplanaren el camí del que més tard s'anomenaria el setè art.

Arribats a aquest punt i final, només ens resta assegurar que tots els objectes que hem anomenat i altres que ens hem deixat per falta d'espai, són tots ells museables. El que falta és que es trobin al moment d'intentar furnir un futur museu.

Tomàs Mallol

Col·leccionista de cinema

UNA DE CAPA I ESPASA

per Anton Giménez

Entre el migrat panorama de les pel·lícules importants (si més no en quant a la llargària) realitzades a Catalunya, dins la nomenada era del cinema silent, i per un dels veritablement importants pioners del nostre cinema, el film **DON JUAN TENORIO** rodat entre els anys 1921 i 1922 (amb no poques dificultats de producció de tot tipus -cosa per altra banda força habitual en l'època-) amb una excel·lent fotografia a cura de Ramon de Baños, sota la direcció del seu germà **Ricard de Baños**, mereix un lloc destacat en la modesta història cinematogràfica del nostre país. La importància relativa d'aquesta obra queda plenament reflectida i demostrada -de forma magnífica i erudita com sempre- en la ressenya que Joan Francesc de Lasa, en el seu llibre-investigació "**Aquell primer cinema català-Els germans Baños**" (Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1996), li dedica tot reservant-li un capítol sencer de dotze pàgines de text i l'acompanyament gràfic de vint-i-quatre fotografies, la lectura del qual (i del llibre complet, és clar) recomano sincerament.

Doña Inés, interpretada per Ino Alcubierre.
Fotograma de "Don Juan Tenorio".
Foto: Arxiu de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya

Aquest film va ser el segon intent de portar el conegut i popular drama de Zorrilla a la pantalla, ja que el mateix Baños va realitzar una primera versió -molt més curta- l'any 1908. D'aquest darrer, encara que realitzat catorze anys més tard, no se'n coneixia l'existència, en els nostres dies, de cap còpia completa

(d'uns 3.100 metres) i amb tots els intertítols originals, així com amb els colors dels tenyits i virats que, en la seva època, varen realitzar-se de la forma que habitualment es feia en els films muts d'argument. L'atzar -com quasi sempre- va voler mostrar-se generós amb la nostra filmoteca, en forma d'una donació anònima (no és un error; dic bé, una donació feta amb la voluntat de no devetllar qui la portava a terme) de dues còpies originals de l'època, ara fa uns dos anys. Naturalment aquests films són de 35mm., en suport inflamable de nitrat de cel.lulosa, quasi bé íntegres ambdues i, també totes dues, amb els intertítols originals i els colors de virats pertinents. Per tant, la recuperació en sí mateixa d'aquest material ja és, es miri com es miri, una molt bona i important notícia.

El disposar de dues còpies ens va permetre iniciar el treball, cuidadós i pacient -per tant lent, força lent-, adequat per tal d'aconseguir una còpia, la més completa i millor d'imatge possible, a base de seleccionar els fragments més adequats de cada una de les dues còpies. En l'argot "filmotequero", aquest tipus de feina ha estat batejat com treball de canibalització. Em sembla que la raó és prou òbvia. Paral·lelament, es portà a cap la comparació dels diversos materials d'aquests films en possessió de la Filmoteca Española (no pas la pel·lícula completa i sense colors) i d'altres fragments (també en blanc i negre) que ja teníem en el nostre Arxiu i, tot plegat, contrastant-lo amb les imatges de les dues noves còpies recuperades, per si encara fos possible completar més algun pla o seqüència del film.

Un cop enllestit tot aquest treball preliminar i portant a terme tasques específiques sobre la còpia resultant per tal de millorar-la, per una banda en el seu aspecte físic adobant perforacions esquinçades, refent unions malmeses, i per altra banda en la millora de la qualitat de la imatge rentant-li la cara en un bany de perclor amb utrassons, la còpia queda llesta per procedir, en el laboratori i amb la tècnica adequada (en aquest cas ha estat POLISISTEM -empresa associada, també, a CINEMA-RESCAT- l'encarregada de fer-ho), a l'obtenció d'un internegatiu color que permeti el tiratge d'una nova còpia en material de polièster, per tal de garantir-ne una bona conservació, al menys la millor possible. Per tant, la segona part de la notícia que volia transmetre a través d'aquest escrit i no menys important, és que la pel·lícula a més de **RECUPERADA** ha estat, ja, **RESTAURADA**.

En el costós (el diner, el nostre -i el de molts- gran problema) procés de restauració hem comptat amb una important aportació del **Consell Insular de Mallorca**, interessats en la possibilitat de celebrar el seu particular centenari del cinema, de forma especial, amb la projecció d'aquest Don Juan Tenorio. I quina és la causa de l'interés dels nostres benivolguts compatriotes de Ses Illes? - Com sabeu el protagonista del film fou **FORTUNIO BONANOVA**, actor mallorquí que posteriorment treballà, ni més ni menys, a Hollywood i que -magnífica coincidència- va néixer ara fa, també, cent anys. Degut a tot plegat, el nostre col·lega mallorquí Joan Anton P. de Mendiola, inquiet i dinàmic factòtum de la filmoteca més "petita de l'estat espanyol", coneixedor de la nostra important recuperació, va moure els fils necessaris per tal d'aconseguir la participació d'alguna institució pública local que garantís la contribució necessària i fer possible la restauració que possibiliti l'exhibició de la pel·lícula, amb tots els honors, al Teatre Principal de Palma de Mallorca.

Don Juan, interpretat per Fortunio Bonanova.
Fotograma de "Don Juan Tenorio"
Foto: Filmoteca de la Generalitat de Catalunya.

En el moment de tancar el plaç d'admissió d'originals per al nostre butlletí, no dispo, encara, de les adequades informacions que em puguin permetre desvetllar un interessant projecte que, en torn a la exhibició d'aquest Don Juan a Catalunya i a Barcelona en particular, ha estat gestat per la junta de la nostra Associació i que, si els pronunciaments pertinents i necessaris en són positius, serà anunciat durant l'assemblea general, dia en el que, també, tindreu a les vostres mans aquest nounat: la revista-butlletí de CINEMA_RESCAT.

Anton Giménez i Riba

Conservador-restaurador de
l'Arxiu de la Filmoteca de
la Generalitat de Catalunya

PUNT I RATLLA...

per Josep Vilafranca

L'anunciat no pretén ésser part de cap dissertació literària, ni es tracta d'un nou codi digitalitzat, ni forma part de l'alfabet morse, ni, molt menys, és el nom de cap joc de sobretaula. Aquest títol representa, en sí mateix, un aspecte visual que, en plural i aplicat a la cinematografia, mostra una fesomia gràfica deplorable i alguns més de cent anys, ha despertat discussions tècniques més o menys apassionades i una considerable munió de disgustos a tot el ramat del clan, deixant un fort regust del neguit d'una nit d'insomni a més d'un, en proporció directa a la generositat en que es mostrin, impúdicament, aquest modestos punts i ratlles.

Foto: Arxiu de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya.

Com en quasi tot en aquesta vida, també en aixó hi han categories. Qui s'emporta la palma, el cinema que pot presumir, malauradament, de serne el rei dels punts i les ratlles és, sense cap mena de dubtes, el cinema d'arxiu de filmoteca, fonamentalment el cinema primitiu, és clar. La proliferació del defecte és evident en aquests tipus de films per raons òbvies: desgast per manipulació en la projecció i qualsevol altre, fins i tot

per accident. És curiós d'observar, però, que en el moment en que les pel·lícules es netejaven amb l'ajut d'un líquid, generalment alcohol o derivat, i en el decurs dels breus instants en que un determinat tros d'elles permaneixia humit, la majoria de les ratlles (existents en la part del suport) es mostraven invisibles i, per tant, el defecte desapareixia a la vista. L'efecte és tan sols un miratge, un "truc" òptic, ja que, físicament parlant, les ratlles i els punts continuen essent-hi, semblant a l'aspecte mat de la carrosseria d'un cotxe vell que, sota els efectes d'una pluja intensa, ens ensenya una renovada brillantor de la pintura. El sistema denominat "ANTISCRATCH" (anti-ratlles) estava inventat!

Com quasi tots el principis operatius, de fet el sistema és extraordinàriament senzil. Un líquid, aplicat a la superfície del suport de la pel·lícula, penetra dins el solc de les ratlles, recobrint-lo i nivellant el gruix del suport per un igual. Imaginem-nos un canal circumdat per una extensió de terra absolutament plana i el canal, de sobte, augmenta el seu cabal fins que l'aigua arriba al mateix nivell del sol, presentant una aparent superfície única i plana. A la vista d'un observador curiós, el canal hauria desaparegut.

En el treball pràctic de laboratori, la pel·lícula original que ha de ser copiada i que presenta els ditxosos punts i ratlles circula, entre els macanisms d'una truca, a través d'una finestreta dita "finestreta humida", en la que reb el bany d'un líquid d'alta densitat, per produir aquest efecte d'eliminació òptica de les ratlles, la qual cosa fa una imatge més neta en la nova còpia. Aquest beneficiós procés gaudeix d'un ajut extra, en utilitzar una llum difosa que dissimula, encara més, aquests defectes. Però això tan sols té efecte en aquells punts i ratlles ocasionats en la superfície del suport. Al costat de l'emulsió fotogràfica, els punts i ratlles han ocasionat, malauradament, la desaparició de part de la imatge, la qual no pot ser reemplaçada. Per tant el líquid "miraculós" no arriba a ser tan màgic com per retornar les parts de la imatge perduda, esgarrapada per la malèfica ratlla. Només amb un retoc pels nous sistemes electrònics digitals, capaços de reconstruir, fotograma a fotograma, part de la imatge desapareguda, pot ser-ne la solució. Malauradament, avui per avui, l'altíssim cost econòmic d'aquest sistema el situen fora de les possibilitats normals, dins el camp de la restauració cinematogràfica feta sota principis de conservació patrimonial i cultural -per tant fora de qualsevol ànim d'explotació comercial- dels films primitius recuperats per les filmoteques. Però que el futur dels punts i ratlles no serà altre que aquest... segur!. Aixó acabarà anant a missa!.

Josep Vilafranca
Polisistem S.A.

CINC ANYS DE RECERCA

per M. Encarnació Soler i Alomà

Després de cinc anys en els què he dedicat moltes hores de la meua vida, del meu temps no laboral, a la localització, recerca i recuperació de pel·lícules, heus aquí el balanç: més de 400 films, entre documentals, reportatges, ficció, publicitat, animació, familiar, ... professionals o amateurs, amb passos de 35 mm., 16 mm., 9'5, 8 mm i S8, en suport nitrat i safety, pel·lícules senceres o fragments, dipositats a la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya.

Resulta força difícil escollir un nombre limitat de títols d'entre aquesta llarga llista. Darrera de cada pel·lícula recuperada hi ha unes persones amb qui he establert una relació, gestions i viatges, visionat i fixat... en definitiva, moltes hores de dedicació, que fa que t'estimis cadascun dels films recuperats. N'he escollit, però, aquests deu perquè m'ha semblat que podien ser interessants per un motiu fonamental.

Fotograma de "Boliche" (1933), de Francisco Elías.
Foto: Filmoteca de la Generalitat de Catalunya.

Els mitjants de comunicació, en general, no acostumen a donar relleu a les notícies referents a la recuperació de pel·lícules, al menys pel que fa a Barcelona, potser a causa de la competència informativa en la que cal prioritzar les més espectaculars, pensant en l'interès de llurs usuaris, majoritàriament persones no especialitzades en cinema. Tal ha estat el cas de la suposada pel·lícula porno de la Marilyn Monroe, a la que, pel morbo de la notícia, els diaris li han dedicat pàgines senceres. Però de la recuperació de pel·lícules no tan importants a nivell informatiu, però sí per a la història del cinema, qui se'n fa ressò?. En altres comunitats,

com per exemple València, la premsa ha recolzat notablement la tasca de recuperació feta per la seva filmoteca, donant a conèixer abastament les seves troballes.

Quan es recupera algun film interessant o representatiu de la filmografia, en especial de la catalana o espanyola, no hi ha cap canal establert -fins ara- que faciliti als historiadors conèixer aquesta nova troballa. La Filmoteca, com a institució, no té establert un medi a través del qual es doni a conèixer públicament les seves noves recuperacions cinematogràfiques, i potser tampoc en té l'obligació de fer-ho.

A tall d'exemple: *Bolicho*, de Francisco Elías, és una de les moltes pel·lícules perdudes de la filmografia d'aquests director, tal com esmenten la majoria d'historiadors i escriptors cinematogràfics en llurs llibres. Doncs, bé, ¿quants saben que no està perduda del tot, que vaig tenir la immensa sort de recuperar i identificar un fragment d'aquesta pel·lícula, que avui està restaurat i dipositat a la Filmoteca de Catalunya?

És evident que cal establir un medi d'informació. La nostra revista s'ofereix, des d'aquest moment, com a estri adequat de comunicació d'aquestes novetats, com a forma de donar a conèixer a tothom les recuperacions més significatives de la filmografia -especialment de la catalana i espanyola-, i es posa al servei de totes aquelles persones, historiadors o persones interessades en el tema, que vulguin donar a conèixer públicament les seves troballes en la tasca de recuperació o identificació de pel·lícules.

M. Encarnació Soler i Alomà

Historiadora del cinema

PETIT CATÀLEG DE LA TASCA FETA

Títol: *Boliche*
Director: Francisco Elías
Any: 1933
Pas: 35 mm en suport de nitrat
Emulsió: B/N
Sipnosis: La majoria de les pel·lícules que rodà Francisco Elías es donen per perdudes. Considerada com "la primera pel·lícula sonora que tenia un sentit cinematogràfic", segons revistes especialitzades de l'època, va ser rodada a Barcelona, i comptà amb el famós trio argentí Irusta-Fugasot i Demare, i amb Rafael Arcos, i Alady, entre altres actors.

Títol: *Instalación de "La España industrial"*
Director: Ramon de Baños
Any: 1929
Pas: 35 mm en suport de nitrat
Emulsió: B/N i virats
Sipnosis: Es tracta d'un petit reportatge de propaganda de "La España Industrial", de Sants, per a l'Exposició Internacional de Barcelona, amb la relació d'articles de la seva fabricació i de la maqueta de la fàbrica exhibida de l'estand.

Títol: *La flor del dia*
Director: desconegut
Any: c. 1910
Pas: 35 mm en suport de nitrat
Emulsió: B/N i darrera escena virada en blau
Sipnosis: És un reportatge del procés de fabricació de les Pastes Alimentícies Saula, de Calella. Es veu amb detall l'activitat de la fàbrica, llurs seccions i maquinària, i tot el procés d'elaboració de la pasta fins a l'emalatge, transport i exportació cap a la República de Cuba. Document industrial molt interessant, també per l'interès de l'estudi de la població laboral, doncs a la pel·lícula es veu la curta edat de les nenes que hi treballen.

Títol: *La passegera*
Director: Giovanni Pastrone, amb trucatges de Segundo de Chomón
Any: 1917
Pas: 35 mm en suport de nitrat
Emulsió: Virada
Sipnosis: D'aquesta pel·lícula només en queda aquest fragment, que recull justament les escenes corresponents a la part on participà Segundo de Chomón, amb el trucatge d'una seqüència deliciosa: Mentre neva, una nena surt d'una col; al moment d'eixir-ne, un llop immens, brandant una llarga llengua, s'hi apropa, obligant a la petita a tonar-se a amagar.

Títol: *The mistress of Shenstone*
Director: Henry King
Any: 1921
Pas: 35 mm en suport de nitrat
Emulsió: Virada
Sipnosis: Pel·lícula de ficció, amb guió extret de la novel·la de Florence Barclay.

Títol: *La C.N.T. a Montjuïc*
Director: Josep Serra Estruch
Any: 1977
Pas: 16 mm
Emulsió: Color
Sipnosis: Interessant reportatge, especialment per comptar amb la presència de Federica Montseny, pronunciant un discurs als assistents.

Títol: *¡Vive les hommes libres!*
Director: Garcia Viñolas/Edgar Neville
Any: 1939
Pas: 35 mm en suport de nitrat
Emulsió: B/N
Sipnosis: Documental extret de "Tchekas soviètiques de Barcelona". És un dels 19 títols del Noticiario Español que va fer el Departamento Nacional de Cinematografía, filmades per García Viñolas amb la col·laboració d'Edgard Neville.

Títol: *Estampas verolenses*
Director: Ramon Biadiu
Any: 1950
Pas: 16 mm
Emulsió: B/N i escena final en color
Sipnosis: És tracta d'un reportatge filmat per encàrrec de la Companyia de Jesús en el seu monestir de Veruela, a Saragossa, avui monument històric-artístic. El film detalla la vida quotidiana dels estudiants seminaristes i llurs activitats, seguint un guió elaborat pels mateixos jesuïtes. L'interès de la pel·lícula rau en què es desconeixia l'existència d'aquesta a la filmografia de Biadiu.

Títol: *Festes en Honor de Clavé*
Director: Ricard de Baños
Any: 1928
Pas: 35 mm en suport de nitrat
Emulsió: B/N
Sipnosis: Segons Joan Francesc de Lasa, historiador dels germans Ramon i Ricard de Baños, tenia notícia d'aquesta pel·lícula per mitjà de documents escrits. L'any 1928, Ricard de Baños era programador del cinema Clavé-Palace, de Mataró, propietat de Josep Gurguí, any en què la ciutat va retre aquest homenatge a Anselm Clavé. Apart de l'interès de la festa, una magna trobada de cors com era estil, és un document molt interessant de la ciutat de Mataró i d'Argentona.

Títol: *Porta closa*
Director: Enric Fité i Sala
Any: 1947
Pas: 16 mm
Emulsió: B/N
Sipnosis: De la filmografia amateur, aquesta és una de les pel·lícules més emblemàtiques de l'època "daurada" del cinema amateur català. Film d'una bellíssima fotografia, amb fort contingut simbòlic de les seves imatges. Una de les pel·lícules més premiades a tots els concursos amateurs internacionals.

NOTÍCIES I RESSENYES

CAMBÓ

Emès per TV3 el desembre de 1996

CRISTINA MARCOS SANGUINO

El documental Cambó, dirigit per Mª Dolors Genovès i emès per TV3 els dos darrers diumenges de desembre de 1996, fa un repàs a la vida del polític conservador català Francesc Cambó. Un treball a elogiar per la seva exhaustiva presentació, la realització final i la visió del polític català que dóna posant en el seu lloc tant a la persona com al polític.

Un documental del què volem destacar la documentació filmica que hi apareix, imatges de l'època, que són potser la millor aportació documental feta, juntament amb la que extreu de la correspondència privada de les persones properes a Cambó. Les imatges que hi apareixen no només interessen pel fet de ser inèdites -en aquest punt tothom hi està d'acord-, sinó pel valor històric que posseeixen.

Cada moment de la història té els seus propis mitjants i maneres de deixar constància del seu testimoni, i així passar a la posteritat. Els papirs, els pergamins, les pintures... fins arribar al segle XX i el material filmat.

L'aparició del cinema no canvià només els hàbits d'entreteniment de la societat del segle XX, també canvià la manera de plasmar allò que en ella hi tenia lloc, els seus costums, diversions, idees... la seva vida. El documental sobre Cambó es un claríssim exemple en fer-hi aparèixer imatges de

les seves activitats, dels mítings, reunions, i tot allò que la gent feia pels carrers.

El cinema no ens interessa com a gran mitjà d'entreteniment de les masses, sinó com el mitjà que permet la gravació dels fets reals, quotidians, que ens ensenya tal com van tenir lloc. Tenen valor com a elements informatius, com a documents històrics, que ens parlen d'uns fets i d'unes persones. No oblidem que les primeres pel·lícules projectades com la "Sortida dels obrers de la fàbrica Lumière" (1895) dels germans Lumière, és, només, la filmació de fets quotidians.

Amb la popularització dels projectors de cinema, la gent començà a filmar els esdeveniments que considerava importants i van aparèixer, d'aquesta manera, els documentals de la vida mateixa.

Son pel·lícules d'aquest tipus les que apareixen al documental de TV3, i són aquest tipus de pel·lícules les que interessen com a document per poder reconstruir la història, la nostra història més recent. Per què?. És molt senzill, nos permeten veure i analitzar aquells esdeveniments que les fonts documentals tradicionals no ens expliquen. Ara podem veure el fet i els personatges en el seu context, no hi ha interpretació. El que hi ha és el que es veu. Seran els historiadors els que ho hauran d'analitzar i emmarcar dins del context general que l'ha generat. Apareixen les persones como molt més properes a nosaltres, es poden observar els seus costums, robes, etc. Hi han més detalls en els què podem fixar-nos i per tant més informació per

parlar. Permet, també, veure l'evolució soferta per la societat, i l'evolució de les fesomies dels llocs.

Aquestes pel·lícules-documentals s'han de salvar, recuperar i difondre. Són el material documental històric més emblemàtic del nostre segle, a la vegada que la major aportació a la investigació. Recordem aquella dita: més val una imatge que cent paraules; fem servir aquestes imatges. Hem de seguir conscienciant als poseïdors de pel·lícules d'aquesta mena per a que les cedeixin, perquè aquella filmació en què s'escull la padrina com a pubilla de les festes majors del poble, és molt més que un grapat de records sentimentals de la família, ens ensenya una manera de fer les coses molt important per a la història d'aquella població.

L'EROL.

Revista cultural del Berguedà

nº 51, Ambits Recerques del Berguedà, Berga, Estiu/Tardor 1996.

per MARIA PILAR MENDOZA

Quan ens plantegen analitzar qualsevol revista sobre cinema tan sols el fet d'intentar qüestionar o tan sols intentar valorar el treball d'uns professionals que esmercen les seves il·lusions i el seu treball, mai prou suficientment reconegut, sembla quasi bé una intromissió que pot considerar-se moltes vegades difícil de realitzar ja que en el fons qualsevol treball al voltant del cinema fet des de la perspectiva que sigui pot ser ben rebut sobretot en un camp en el qual ens falten persones amb il·lusió i amb ganes d'investigar i fer renéixer un fenomen que per a molts de nosaltres va ser transcendental.

La revista **L'Erol** és una iniciativa més de les moltes que es produeixen i un exemple de les que s'haurien de produir en un futur ja que el fenomen cinematogràfic i sobretot en un àmbit més reduït com és el cas dels pobles és molt difícil de realitzar ja que a l'hora de aconseguir informació és molt complicat perquè moltes vegades el treball d'aquestes persones només es basa en la memòria oral, amb els problemes que això pot comportar, però d'altra banda s'hi s'aconsegueix es molt enriquidor ja que l'estudi de les peculiaritats és primordial per l'estudi de la cinematografia provincial, comarcal o fins i tot nacional.

Per tant ens trobem davant un treball important que ens mostra el cinema al Berguedà des de diverses perspectives i amb una estructura prou clara ja que en principi ens introdueix en el tema a través d'articles de caire general que ens presenten la problemàtica cinematogràfica i ens intenten concienciar sobre la necessitat de la supervivència del cinema al Berguedà, com és el cas d'"El cinema al Berguedà". Després ens introduïm en la problemàtica del cinema relacionat amb la televisió i el vídeo, dos invents que realment han fet molt de mal a la cinematografia a "Cent anys no són res". Fins i tot es realitza una petita aproximació a determinats cinemes a "El meu cinema" com l'expressionisme alemany, el surrealisme de Buñuel, la comèdia americana dels anys 30 i el cinema actual. Sempre des de la perspectiva de l'autor que destaca uns moments per sobre dels altres creant una evolució del cinema molt personalitzada.

A partir d'aquest moment els articles ens introdueixen en un àmbit més concret com "Noranta Anys de Projeccions cinematogràfiques a Berga" on es tracta l'invent del cinema a El Fronton, Casino Bergadán i El Salón Cine-Catalunya, sobre els problemes de seguretat que es van produir en aquests cinemes i la gran

competència que mantenien entre ells. A més, s'inclou un article sobre "El Cine Club Berga" que ens mostra la transcendental importància d'aquesta institució.

Com a final s'introdueixen articles sobre diversos cinemes de caire local que ens mostren la riquesa que aquest fenomen va aportar a la comarca com "El cinema i els cinemes a Gironella", "Els cines de Puig-Reig i el cine de Cal Marçal", "85 anys de cinema a la Pobla de Lillet", "El cinema a Borredà i a Vilada", "El Teatro Cine de la Colònia Rosal", i a més a més, entrevistes a personatges vinculats al cinema com Ramon Solà, Josep Cuartielles, Manuel Sistach, Rosaura Bonet, Víctor Israel, Benet Boixader i Enric Rosiñol Safont.

Tot aquest treball se'ns presenta amb nombroses fotografies que il·lustren aquest treball destacant les de cabines de projecció que són prou interessants.

Per tant cal dir que es un treball basat sobretot en l'estudi hemerogràfic. i en la realització d'entrevistes orals. Es un treball prou important encara que tan sols sigui una aproximació a aquest món. I aquest tema es tracta de diverses perspectives la qual cosa enriqueix molt el tema ja que hi ha articles d'un periodista, d'un crític de cinema, d'un responsable del departament d'àudio-visuals de l'ambit de recerques de berguedà, un arxiver, un cronista, un historiador... i la llista podria esdevenir prou llarga ja que ningú està absent de poder aportar el seu granet de sorra a descobrir com s'ho passaven els nostres avantpassats.

MUNTANYA.

PASSAT I PRESENT DEL CINEMA A CATALUNYA.

nº 807. Octubre 1996. Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona.

per JOAN MANEL MAIGI BARREDA

La commemoració dels 100 anys del naixement del cinema ha comportat un autèntic allau de publicacions sobre el cinema. Això és, certament, positiu, molt positiu, però vull fer una petita reflexió: no caurem, un cop passats els moments eufòrics de la celebració de l'efemèride, altre cop en l'oblit?. Crec que s'ha de fer un important esforç aprofitant aquest moment, i continuar amb aquesta línia iniciada.

Una publicació que ha dedicat un número sencer al cinema pel motiu esmentat dels 100 anys és Muntanya. Parlem del número 807 corresponent a octubre de 1996. Aquest especial està conformat per un total de tretze articles més l'editorial Un fet que cal destacar és la varietat de la temàtica tractada, que dona a la revista una visió molt àmplia del fenomen cinematogràfic.

La introducció és de Miquel Porter, un dels historiadors del cinema amb més pes a Catalunya. Aquesta, està constituïda per una reflexió sobre aquest centenari que hem celebrat just fa un any. És un bon començament que dona peu a la resta d'articles.

Alguns d'aquests articles donen una visió històrica del fet cinematogràfic, més àmplia o més concreta segons el cas, que ve a constituir una mena d'introducció al tema

Parlant ara d'aquests articles que recullen aspectes històrics del cinema, trobem els "Cent anys de Cinema", de Artur Peix Garcia, on repassa tota l'evolució tècnica dels diferents aparells de projecció fins arribar a les primeres projeccions dels germans Lumière. També es fa un repàs als diferents pioners de la cinematografia al nostre país en l'article de Joan-Francesc de Lasa, el qual

els reivindica, ja que, en la majoria de casos, estan enfonsats en un injust oblit.

Jordi Torras repassa les primeres sales de cinema a Barcelona mentre que Joaquim Romaguera i Lluís Valentí, escriuen dos articles sobre dos personatges clau en la història del cinema al nostre país com són Delmir de Caralt i Tomàs Mallol.

Bona part, però, dels articles d'aquest número de Muntanya, giren entorn del cinema amateur. L'oblit d'aquest cinema per part de molts investigadors que s'han dedicat a investigar el món del celuloide ha estat una realitat, i, en molts de casos o continua sent. El tractament de diversos aspectes referents al món amateur (recuperació de films, la UNICA -Unió Internacional de Cinema i Video No Profesional, els certàmens sobre films i vídeos d'excursions i reportatges...) aproximen al lector a aquest cinema tan injustament perdut en la nit dels temps.

La revista, també tracta sobre el cinema contemporani amb un parell d'articles sobre cinema contemporani. En concret, parla de dos espectaculars especialitats cinematogràfiques. En primer lloc, Montserrat Ubach fa referència al cinema "Subterrani", unit a la espeleologia, però també a d'altres disciplines com l'arqueologia (parla de l'expedició arqueològica Oxirinc a Egipte, amb la filmació dels descobriments de diverses tombes). L'altre article, de Jordi Pons, parla del cinema d'alta muntanya i de les dures condicions que comporta portar-lo a terme.

En general, s'intenta donar una visió general del que ha estat el cinema a Catalunya, parlant d'una passat brillant, però potser poc treballat en molts de casos, i d'un patrimoni importantíssim, com esdevé el cinema amateur, però banyat per l'oblit i el desinterès, però sense deixà apart el cinema que s'està realitzant en el present.

Kesse: 100 anys de cinema a la província de Tarragona.

Any VI. Tercera època.
Número 20. Tarragona, agost de 1996.

JOSÉ MIGUEL RODRÍGUEZ.

La revista cultural Kesse va publicar el passat mes d'agost un número més, però és un material diferent al que acostuma a oferir. Presenta tres articles sobre la història del cinema a la província de Tarragona, concretament a les poblacions de Reus, Valls i Tortosa, en un especial de cinema coincidint amb el centenari de l'aparició del cinematògraf. Cal destacar en aquest número l'estreta col.laboració entre la revista i la Unitat d'Investigació del Cinema de la Universitat Rovira i Virgili que ara funciona fa més o menys dos anys i que està portant a terme moltes iniciatives dins d'aquest camp, entre les què destaca la recuperació de films antics.

És molt destacable la tasca habitual que té la revista Kesse, ja que tot i ser una revista d'àmbit no gaire extens, es dedica a tractar temes d'actualitat cultural, i sol presentar un material molt interessant com és el cas d'aquest número que ofereix la possibilitat al lector de conèixer els inicis del cinematògraf a tres ciutats de la província de Tarragona.

L'especial importància dels articles escau en el fet que fins ara la majoria d'estudis que s'havien fet sobre la Història del Cinema a Catalunya es reduïen a l'àmbit de Barcelona i Mataró. Ara, en canvi, hi ha encetats diversos

projectes que tracten l'estudi intensiu del cinema a la ciutat de Tarragona i dels seus voltants, en especial la tesi doctoral que s'està preparant sobre el cinema a la ciutat de Tortosa.

Els tres articles abarquen des dels orígens del cinematògraf (1897) fins al primer decenni del segle XX.

El primer d'aquests treballs és l'article que parla dels orígens del cinema a Reus: *L'arribada del cinematògraf a Reus i les primeres sales d'exhibició* és fruit de dues nòies, Marta Vilalta i Ester Pascual i abarca de 1897 fins l'any 1928 aproximadament. Aquest article parla des de la primera projecció que es va fer fins a la instal·lació dels primers cinemes permanents i utilitza bàsicament com a fonts d'informació, fonts hemerogràfiques com *El Diario de Reus* i *Las circunstancias* completat amb un llibre de Pere Anguera, actual professor d'Història Contemporània d'Espanya i de Catalunya, i un altre de Besora Arnavat. És un article que no és gaire extens però que ens ajuda a la coneixença de l'establiment del cinema a Reus.

El segon article que conté la revista Kesse al seu número d'agost és *L'arribada del cinema a Valls. 1897-1907, de l'escepticisme a una necessitat social*. Aquest article de Josep Martí i Baiget és un article força complet ja que parla des de les societats i cafès que hi havien en aquest moment que van servir per a les primeres projeccions itinerants, passant pel Teatre Principal també com a lloc d'establiment del cinematògraf, fins a les sales Valls i Moderna, aquesta darrera com a cinema estable. L'autor ha basat el seu treball en diverses fonts i arxius. Entre els diaris podem trobar *La Actualidad*, *La Veritat* o *La Crònica de Valls* i entre els arxius, l'Arxiu Municipal de Valls i l'Arxiu Històric Comarcal de Valls. Podem dir que és un article que pot servir per a molts que no tinguin cap coneixement sobre el tema ja que

dóna una visió general del funcionament del cinematògraf a Valls molt encertada i entenedora.

Finalment la revista publica un tercer article *Els inicis del cinema a Tortosa. 1897-1909, els primers cinematògrafs itinerants i les primeres sales estables*. Al igual que els altres dos articles aquest és interessantíssim ja que els coneixements que podem tenir sobre el cinema a Tortosa són mes aviat pobres o inexistents i aquest article dóna una visió molt clara de l'arribada dels cinematògrafs ambulants i el procés d'establiment d'aquest fins a convertir-se en un fet estable amb l'obertura de diverses sales. Les fonts que l'autor ha utilitzat per a l'elaboració d'aquest article han estat l'Arxiu Municipal de Tortosa i el *Diario de Tortosa*. L'article de Joan Manel Maigi és només un avanç del que esdevindrà la seva tesi doctoral en un futur molt pròxim.

Així doncs i a modus de conclusió només dir que amb aquest número la revista Kesse aporta el seu granet de sorra a la coneixença dels seus lectors sobre l'arribada del cinema a aquestes ciutats de Tarragona i dels seus voltants, i ajuda a enriquir els nostres coneixements cinematogràfics, que solen ser en un àmbit més ampli, a nivell més concret del que és el cinema als voltants de Tarragona.

I Assemblea de socis de CINEMA-RESCAT.

per PEDRO NOGALES CARDENAS

A Tarragona, el dissabte 1 de març de 1997. Forma part dels actes dins els "100 anys de cinema a les comarques meridionals de Catalunya", que inclou la projecció de diverses pel·lícules de cineastes amateurs de Reus,

Tarragona i Valls. Els actes tindran lloc a l'Aula Magna de les Facultats de Lletres i Química de la Universitat Rovira i Virgili. (Plaça Imperial Tarraco, nº 1).

Els centenaris han de servir per reflexionar i conèixer millor l'esdeveniment que se celebra. Això és el que es farà a Tarragona, reflexionar i conèixer millor el cinema. Primer reflexionarem sobre la necessitat de conservar i salvaguardar per a les generacions futures els tresors del nostre cinema amb la I Assemblea General de Socis de Cinema-Rescat, la nostra associació, el dissabte dia 1 de març. Compartir experiències, ajudar-nos els uns als altres i endegar projectes per aconseguir rescatar de l'oblit el major nombre de pel·lícules que ens ensenyin el passat de Catalunya, la seva gent, la seva cultura, les seves

Foto: fotograma de "Boda d'Antoni Martra (fill)" (1935, Antoni Martra).

històries d'amor o de venjança són el objectius d'aquesta reunió, sense oblidar-nos de tot el que es patrimoni cinematogràfic -màquines, invents, experiències personal de professionals i memòria oral de l'espectador-.

Però, a més de reflexionar coneixerem part del nostre patrimoni cinematogràfic. Una part de vegades oblidada i d'altres desconeguda fora

d'un cercle reduït. Coneixerem part del patrimoni cinematogràfic de la província de Tarragona amb la projecció de dues sessions de cinema el dissabte dia 1 i el dilluns dia 3.

Tarragona no ha tingut, productores o estudis remarcables, llavors el seu patrimoni més interessant es redueix essencialment al cinema amateur. Un cinema lliure i descentralitzat que és una de les millors maneres de conèixer el passat de tota Catalunya. La sessió del dia 1 estarà enterament dedicada al cinema amateur vallenc. Aquesta sessió a més d'ensenyar-nos pel·lícules i directors d'aquesta ciutat ens donarà a conèixer la tasca que l'Arxiu Municipal de Valls porta a terme des de fa anys en la salvaguarda d'aquestes pel·lícules, tasca sovint desconeguda, però prou important ja que actualment tenen un fons d'unes 300 pel·lícules.

El dia 3 coneixerem el més destacat dels altres dos grup importants de cinema amateur de la província: el de Reus i el de Tarragona, amb pel·lícules que van dels anys 40 als 70, amb pel·lícules d'argument i documentals. Es podran viure situacions que només el cinema pot fer reviure com és el de conèixer com eren aquestes ciutats fa 20, 30 ,40 o 50 anys enrera; conèixer les preocupacions de la gent i els seus divertiments i problemes. Conèixer això ho podem conèixer per mitjà del paper escrit, viure-ho només ho podem viure a través del cinema.

CINEMA-RESCAT

CINEMA-RESCAT és una associació cultural, sense ànim de lucre, que es proposa contribuir a la recuperació, estudi, restauració i difusió del patrimoni cinematogràfic, en especial el de Catalunya.

L'Associació té per objecte la coordinació d'iniciatives i l'intercanvi d'experiències i esforços entre persones, tant professionals com estudiants, de Catalunya o d'altres àmbits geogràfics, que vulguin participar i cooperar en la tasca de recuperar aquest patrimoni, avui encara dispers i en perill de desaparició.

Des de la nostra independència, com a associació, pretenem impulsar projectes i tasques diverses tot col·laborant amb les institucions públiques que, al nostre país, tenen encomanada la missió de salvaguardar el patrimoni cinematogràfic català.

L'Associació CINEMA-RESCAT està oberta a tothom, qualsevol que sigui la seva ocupació professional, convençut que recuperar les imatges cinematogràfiques, que han contribuït a la nostra més recent història, és un DEURE important i ineludible. Si creieu que aquesta tasca val la pena, t'oferim l'oportunitat de fer-te'n soci/sòcia.

Aquesta Associació està degudament legalitzada, a l'empar de la legislació vigent. Les quotes (semestrals o anuals) són l'aportació que permetrà els recursos mínims de funcionament.

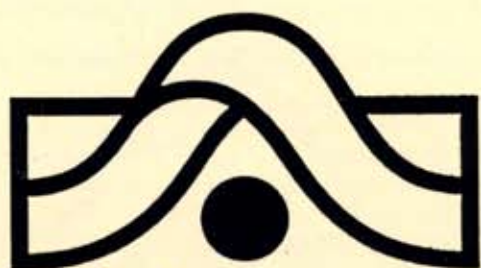
Si us hi voleu inscriure, ompleneu la butlleta següent amb les vostres dades i envieu-la a l'adreça que hi figura: rebreu una còpia dels estatuts i el butlletí de l'associació.

Nom i cognoms				DNI	
Domicili				D.P.	
Ciutat			Comarca		
País		Telèfon		Fax	
El/la sotasignat, que correspon a les dades personals que figuren en el recuadre superior, manifesta la seva CONFORMITAT per ingressar en qualitat de soci/sòcia a l'Associació CINEMA-RESCAT i AUTORITZA el cobrament de les quotes (segons import i fórmula escollida), d'acord amb les dades bancàries que figuren en el recuadre inferior.					
DATA I SIGNATURA		IMPORT I FÒRMULA ESCOLLIDA			
		Individus:	Quota anual:	4.000 ptes.	☐
			Quota semestral:	2.000 ptes.	☐
		Institucions:	Quota única:	12.000 ptes.	☐
Banc o Caixa				Agència núm.	
Domicili agència					
Número de compte corrent o llibreta					

Envieu aquesta butlleta a:

CINEMA-RESCAT Ronda Cervantes, nº 87, 3er B, 08304 MATARÓ

*L'edició d'aquest butlletí,
en el primer número de la
seva existència, ha estat
possible gràcies al suport
especial dels laboratoris de
r e s t a u r a c i ó
cinematogràfica*

polisistem s.a.

Sant Boi de Llobregat